

Izvorni znanstveni članak

329(430):3-28

329(430)

Kršćansko-demokratska unija Njemačke

ZVONKO POSAVEC*

Sažetak

Autor analizira nastanak CDU-a kao savezne partije te izlaže njene idološko-programske ciljeve. Negativno iskustvo s Weimarskom republikom kao i tragične posljedice nacionalsocijalističke vlasti odigrale su odlučnu ulogu u profiliranju CDU-a. Etički vakuum nakon sloma nacionalsocijalizma nastoji se nadoknaditi kršćanskim humanizmom. Potom autor analizira posebno Ahlenski program (1947.) te Hamburški (1953.) i Berlinski (1968.) partijski kongres. Osobitu pažnju posvećuje razdoblju od 1969. do 1982. kada dolazi do modernizacije programa. Na kraju autor analizira aktualnu stranačku situaciju u SR Njemačkoj danas.

1. Nastanak

Kršćansko-demokratska unija formirana je u srpnju 1945. u britanskoj zoni, a tek 1950. godine osnovana je službeno kao savezna partija. Osnivači partije polazili su prilikom stvaranja Unije od dva iskustva: *prvo*, od iskustva propasti Weimarske republike, u kojoj brojne stranke nisu mogle doći do konsenzusa o bitnim pitanjima države i društva i, *drugo*, zajednički otpor katoličkih i protestantskih krugova protiv nacionalsocijalističke diktature i njezina terora. Upravo je iskustvo nacionalsocijalizma bilo odlučni poticaj za organiziranje političkog suradništva raznih kršćanskih konfesija. Na taj se način nastojalo u političkom životu dati vrijednost kršćansko-humanističkoj slici čovjeka.

Da bi se izbjeglo *heterogenitet* i *nedjelotvornost partija* Weimarske republike, stvara se Unija kojoj je cilj bio integracija svih slojeva društva. Ova sveobuhvatna partija koncipirana je ne samo kao politička unija protestantskih i katoličkih kršćana nego kao unija svih socijalnih grupa društva, kao prava *narodna stranka*.

Osnivači stranke smatrali su, od samog početka, da CDU treba biti stranka kojom će se prevladati misao o *klasnoj suprotnosti* i *klasnoj borbi*. Stoga je ona trebala biti partija *socijalne integracije* i *konfesionalnih suprotnosti*.

Osnivanje CDU otpočelo je "odozdo" prema "gore", gotovo uvijek najprije na lokalnoj razini u labavoj povezanosti istomišljenika, spontano,

* Zvonko Posavec, redovni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Političke teorije i političke institucije.

često puta neovisno jednih o drugima i gotovo istodobno, od sredine 1945. Svim je ovim inicijativama zajednička težnja prema nadkonfesionalnoj, *socijalno-reformističkoj* i *konzervativno-liberalnoj* stranci.

Glavni centri osnivanja *Unije* bili su *Köln, Berlin* i *München*. Prvi put sastali su se delegati CDU iz svih krajeva Njemačke u prosincu 1945. u Bad Godesbergu. Partija je prozvana *Kršćansko-demokratska unija Njemačke* i na tom su sastanku usklađeni osnovni politički ciljevi. Na sastanku delegata CDU 1945. još nije mogla biti stvorena sveobuhvatna jedinstvena organizacija. Organiziranje CDU kao savezne stranke bilo je moguće tek na prvom saveznom sastanku, koji je održan u listopadu 1950. godine u Goslaru. Savezni kancelar Konrad Adenauer izabran je za prvog predsjednika, a njegovi zastupnici bili su Jakob Kaiser i Friedrich Holzapfel. Prvi stranački sastanak u Goslaru značio je za CDU početak razvitka stranke na saveznoj razini. Ipak, na saveznoj razini nije došlo do stvaranja CDU. U Bavarskoj je, naime, osnovana "sestrinska" partija *Kršćansko-socijalna unija* (CSU), koja je ostala samostalna i koja ima svoj temelj u jakoj bavarskoj tradiciji. Od 1948/49. obje stranke tvore frakcijsko jedinstvo.

2. Ideološko-programski ciljevi

Unija je, kao što sam već istaknuo, nastala iz negativnog iskustva kršćanskih i konzervativnih krugova u ondašnjoj Weimarskoj republici. Osnovni motiv pri stvaranju stranke bio je otpor *nacionalsocijalističkoj vlasti*, pri čemu je jako djelovala svijest o slomu etičkih veza i dostojanstva njemačkog naroda za vrijeme Hitlerove vladavine. Postojala je volja da se nastali etički vakuum u Njemačkoj ispuni kršćanskim čudorednim zakonom i da etika dobije vrijednost u društvenopolitičkom životu. Ovaj cilj, nastao u fazi osnivanja partije, definiran je kasnije u Statutu CDU 1956.: "Kršćansko-demokratska unija Njemačke hoće demokratski formirati javni život u službi njemačkog naroda i njemačke domovine iz kršćanske odgovornosti i prema kršćanskim zakonima čudoređa na bazi osobne slobode".

Etička baza CDU-politike počiva na temeljnom uvjerenju i osnovnom stavu koji je 1945. godine u *Vodećim uputstvima* CDU u Rheinlandu i Westfalenu ovako formuliran: "Bog je gospodar povijesti i naroda, Krist snaga i zakon našeg života. Njemačka politika pod vladavinom nacionalsocijalizma nijekala je i prezrela ovu istinu. Njemački narod je stoga doveden u katastrofu. Spas i uspon ovise o djelotvornosti kršćanskih životnih snaga u narodu. Stoga se mi opredjeljujemo za demokratsku državu koja je kršćanska, njemačka i socijalna".

Osnivači *Unije* polaze, dakle, od uvjerenja da samo kršćanske norme u političkom odnošenju mogu nadomjestiti slom vrijednosti u nacionalsocijalističkoj Njemačkoj i rekompenzirati vrijednosnu nesigurnost poslijeratne Njemačke. *Politički poredak* nastoji CDU vezati uz *kršćanski humanizam*. U mislima osnivača CDU etički motivi bili su odlučni i dominirajući. Ova je dominacija etičkih motiva s vremenom dospjela u drugi plan. Postupno se gubilo sjećanje na nacionalsocijalističku katastrofu, a sve je više dolazila do izražaja "sekularizirana" svijest stanovništva. Na taj način u politici CDU-a praktička politička pitanja dobivaju prednost. Stanoviti pokušaji da

se ponovno osvijesti svjetonazorna baza partije, kao što su to pokušali Eugen Gerstenmaier i Reiner Barzel na zasjedanju CDU 1962., nisu uspjeli.

3. Programi

Svi programi CDU mješavina su *temeljnih obznana* i *akcijskih programa*. Godinama se CDU ograničavao u svojim programskim izjavama na neke osnovne stavove. Tek 1968. vraća se ponovno na detaljne programe početnog doba.

Prvi program Unije obznanjen je u kölnskim Vodećim načelima (lipanj 1945.) i Proglasu CDU u Berlinu (također, lipanj 1945.). U ovim se dokumentima kaže da je nova partija odlučna povući pouke iz diktature i terora nacionalsocijalizma. Zahtijeva se povratak moralu i politici kršćanske odgovornosti i traže brze i djelotvorne mjere u odstranjivanju siromaštva u Njemačkoj. Utjecaj *socijalističke svijesti* očituje se u otklonu od koncepta liberalizma kasnog kapitalizma. Uobičajene parole u CDU bile su *kršćanski socijalizam* i *socijalizam kršćanske odgovornosti*.

Ahlenski program CDU iz veljače 1947. godine najpoznatiji je program ove partije u nastanku. Programom se prihvaća *privatno vlasništvo, slobodna konkurencija* i *poduzetnička inicijativa*. Zahtijeva se podružtvljenje rudnika i velike čelične industrije. Traži se plan cjelokupnog razvika društva, kao i vođenje privrede. Jasno je da CDU oklijeva između *socijalističke* i *tržišne privrede*.

Ahlenski program zaslužuje posebnu pažnju jer s njim započinje obnova i politička profilacija Zapadne Njemačke. Nastao je kao program još uvijek *saveza zona*, a vodio ga je Konrad Adenauer. Osim toga, ovaj program predstavlja vrhunac *kršćanski inspiriranoga socijalnog programa* CDU. Poslije toga dolazi do naglog povećanja utjecaja liberalnih i konzervativnih snaga, što dovodi do slabljenja koncepcije kršćanskog socijalizma. Adenauer gleda na program kao na taktički instrument u borbi s političkim vodstvom stranke. Početkom 1948. godine on izjavljuje: "Mi nećemo sada stvoriti temelj za budućnost, nego se brinemo o tome kako da dobijemo izbore" (Dorothe Buchhaas, *Die Volkspartei*. Programatische Entwicklung CDU 1950.-1973., Düsseldorf 1981., str. 170). Ovim je programom Adenauer zapravo izašao u susret pristalicama *"kršćanskog socijalizma"* a da iz toga nije proizašla određena konzekvencija za njegovu politiku. Adenauer ga je nazvao "međašnim kamenom njemačke privrede i socijalnog života".

Pogledajmo točnije što sadrži ovaj program, a koji počinje tezom da "kapitalistički privredni sustav ne udovoljava državnim i socijalnim životnim interesima njemačkog naroda" (Wilhelm Momsen, *Parteiprogramme der Bundesrepublik Deutschland*, Berlin - München 1961., str. 11). Novi privredni poredak ne smije više služiti "kapitalističkom poretku i težnji spram moći, nego dobrobiti našeg naroda" (12), stoga on mora biti u skladu s "pravom i dostojanstvom čovjeka i mora služiti duhovnoj i materijalnoj izgradnji njemačkog naroda" (ibid., 12). "Cilj cjelokupne privrede jest podmirenje potrebe naroda" (str. 12). "Polazna točka sveukupne privrede je priznanje osobnosti. Sloboda osobe na privrednom i sloboda na političkom području međusobno su povezane" (str. 12). "Programiranje i

usmjeravanje privrede ne smije pojedincu oduzeti slobodu njegove osobe" (12).

Nakon analize "njemačke industrijske privrede u prošlosti", program postavlja smjernice za "novu strukturu njemačke industrije". Polazi od teze da je doba "neograničene vladavine privatnog kapitalizma prošlo" (ibid., str. 14), međutim, nadomještanje *privatnog kapitalizma s državnim kapitalizmom* bilo bi još opasnija tendencija za političku i privrednu slobodu pojedinca. Stoga se mora pronaći nova struktura privrede, koja bi "izbjegla nedostatke prošlosti". Znanstveno-tehničkim napretkom moraju se potaknuti stvaralačke mogućnosti pojedinca i osloboditi njihove inicijative.

Koncerne i slične privredne tvorevine, koje nisu tehnički, socijalno ili privredno apsolutno nužne, treba preorijentirati i pretvoriti u samostalna poduzetništva. Nužne tehničke cjeline moraju se sačuvati radi konkurencije sa stranim partnerima. Poduzetništva monopolnog karaktera, koja prelaze određenu veličinu, posjeduju privrednu i političku moć koja bi mogla ugroziti slobodu u državi. Stoga moraju biti doneseni zakoni o kartelima. Sva poduzeća koja raspolažu bitnim privrednim granama moraju se isključiti načelom podjele moći i utjecaja.

Nužno je podruštvljenje rudnika ugljena jer oni stvaraju proizvod životno važan za čitavu njemačku naciju. Traži se, također, podruštvljenje velike čelične industrije, zakonska kontrola novčarstva, banaka i osiguravajućih društava.

Uvode se novi odnosi između *poslodavca i posloprimca*. Ovim se osigurava pravo suodlučivanja posloprimca na osnovnim pitanjima privrednog planiranja i socijalnih odnosa. Mora se, naime, osigurati posloprimcima sudjelovanje u dobiti.

Planiranje i upravljanje privredom smatra se neophodnim. Zadaću planiranja i upravljanja moraju preuzeti samoupravna tijela privrede i privrednih komora. Važno je da široke mase posloprimaca i konzumenata, uz poduzetnike, ravnopravno sudjeluju u planiranju i upravljanju u okviru privredne samouprave.

U svim se reformama ističe da u programima treba imati u vidu dobrobit čitavog naroda. "Njemačka privreda ne smije služiti u prvom redu dobru samo određenog društvenog sloja, a ni inozemstvu" (ibid., str. 17).

Düsseldorfske vodeće upute iz srpnja 1949. godine dopuna su *Ahlenskog programa*. U tome je osjetan utjecaj Ludwiga Erharda. Osnovno načelo njegove koncepcije *socijalno-privrednog tržišta* očituje se u sljedećem: postignuće visokoprivredne racionalnosti i socijalne pravde za sve, slobodno natjecanje u efikasnosti, neovisna kontrola monopola, tržišna privreda, planiranje privrede s vlastitom odgovornošću proizvođača, odbijanje liberalnog privrednog sustava, planski utjecaj na privredu sveobuhvatnom privrednom politikom. Odaje se priznanje pretežno privatno-pravnim i društveno-političkim stavovima Ahlenskog programa, kao i njihova daljnja razrada prema tržišnoj privredi i socijalnoj sigurnosti privredno slabijih slojeva društva.

Četvrti partijski skup CDU u *Hamburgu* (u travnju 1953.) bio je sve do 1968. posljednji skup na kojem je usvojen sveobuhvatni program CDU. On sadrži tipične elemente jedne narodne partije što smo ih već prije

naznačili. Program je bio dopunjavan 1957., 1964. i 1965. Bile su to dopune kojima se ulazilo u predizborne aktivnosti, a koje sadrže aktualne društvene i vanjskopolitičke teme.

O novom akcijskom programu raspravljalo se tek na 16. partijskom skupu 1968. u Berlinu. Od Hamburškog programa iz 1953. bio je to prvi sveobuhvatni, načelni i konkretni partijski program. U razdoblju opozicije CDU od 1969. do 1982. došlo je do sveobuhvatne modernizacije partije. U kontinuitetu programa kojima se modernizira CDU treba ubrojiti i *Düsseldorfski program iz siječnja 1971.*, zatim partijski skup u Hamburgu (1973.), koji daje nove akcente reformi *stručne naobrazbe, imovinskim i vlasničkim pravima, programu za građevinska zemljišta* i reformi prava poduzetništva (suodlučivanje).

Mannheimski partijski skup u lipnju 1975. godine donio je *Mannheimsku izjavu – naša politika za Njemačku*. Ova izjava odnosi se pretežno na promjene svjetsko-političke i privredne situacije, promjenu društvene i financijsko-političke situacije u okviru SRNJ. Preispituje se opća efikasnost države i društva, kao i uloga saveza. Posebnu pozornost izazvala su tzv. *nova socijalna pitanja*, koja su stajala u osnovi programa što je donesen u *Ludwigshafenu 1978.* (Sloboda ili/umjesto socijalizma.)

Godine 1982. u koaliciji sa FDP, CDU/CSU ponovno dolazi na vlast i postavlja kancelara.

Partija je radi svoje bolje organizacije osnovala 1968. *Adenauerovu zakladu* koja prati i teorijski osmišljava stranačko djelovanje CDU-a. Tome je prethodilo stvaranje *Ureda generalnog sekretara partije*, čime je savezna partija postala djelotvornija.

Programi nakon 1982./83., bez obzira na konzervativni obrat, pokazuju određeni kontinuitet, koji se vidi u vitalitetu kršćanskog, posebno *katoličkog socijalnog nauka* koji se postupno prilagođuje neoliberalnom konceptu. Ovaj pragmatički kontinuitet potvrdio se na *stuttgartskom partijskom skupu 1984.* Upute s ovog stranačkog zasjedanja nastoje dati osnovnu "privrednu i društvenu orijentaciju" i odnose se pretežito na "prirodno-znanstveni i tehnički razvitak". Upute potvrđuju povjerenje CDU-a u razvitak socijalno-tržišne privrede: "Jedini privredni poradak je socijalno tržišna privreda koja je dorasla danas i ubuduće izazovima naše zemlje. Tome pripadaju nove tehničke mogućnosti, zaštita prirodnog okoliša, novi privredni i socijalni uvjeti, ali također nove vrijednosne orijentacije koje postavljaju nove zahtjeve na sposobnost prilagođavanja i sposobnost socijalnog privrednog tržišta".

Zauzima se za kooperaciju između *znanosti i privrede*. Interesan je odnos prema znanosti: "Tehnički napredak daje nam prvi put od sredine 19. stoljeća mogućnost da se međusobno pomiri ritam života i rada, porodice i zvanja". Nove tehnologije trebale bi, također, riješiti problem zaštite okoliša. Zahtijeva se i ograničenje zahvata tehnike u pojedina područja života i oni se moraju podrediti kršćanskoj slici čovjeka.

Partijski skup održan u listopadu 1986. u Mainzu nastavlja u istom tonu. Generalni sekretar stranke, *Geissler*, izjavljuje: "1982. većina ljudi je strahovala pred budućnošću. 1986. gledaju mnogi ljudi ponovno s nadom u budućnost". Budućnost će oblikovati oni "koji s realističkim optimizmom

koriste i usmjeruju šanse napretka i istodobno ograničavaju rizike". U *Manifestu budućnosti*, kako je nazvan proglas Unije, moraju se respektirati tri etičke temeljne norme: "Očuvanje ljudskog dostojanstva, odgovornost za stvaranje i odgovornost za buduće generacije". Vrhunski dometi u istraživanju i proizvodnji uz iskorištavanje modernih tehnologija postaju sve značajniji u učinkovitosti i internacionalnoj konkurenciji.

U *Manifestu* se nadalje pledira za veću mogućnost izbora radnog vremena i plaća. Naglašava se posebno značenje "porodice kao doživotne zajednice" u društvu stalno "umnožavajućih stilova života i životnih formi, interesa i savjetovanja, šansi i rizika". CDU se opredjeljuje za društvo u kojem je ponovno "samorazumljivo da se živi s djecom, društvo u kojem ljudi svoju želju spram djeci mogu ozbiljiti a da ne moraju računati s dugotrajnom štetom".

Na partijskom zasjedanju u Essenu, godinu dana ranije (1985.) odnosu muža i žene poklanja se posebna pažnja. Najznačajnija pretpostavka za jednako pravo muža i žene proglašava se "priznanje iste vrijednosti rada u porodici i rada u profesiji". Ova "feministička reforma odozgo" nije naišla na opće odobravanje, premda je Unija od 50-ih godina stalno naglašavala važnost sudjelovanja žene u političkom životu.

U *Manifestu* je, također, karakterističan votum za državu koja se ograničava na svoje vlastite zadatke: "Nama nije ideal skrbničko-savjetodavna država, nego država koja daje šansu osobnoj inicijativi, spremnosti pojedinca za aktivnosti, za samoodgovornost i suodgovornost. Stalni rast prihoda i bogatstva omogućuje da se preuzme vlastita odgovornost za kućanstvo i rizike".

Nova socijalna pitanja ovako se formuliraju: "Moderna socijalna država mora zastupati zajedničko dobro, manjine i neorganizirane u državi". *Manifest* u skupinama za samopomoć, u pomoći susjedima, u časnim suradništvima u crkvama, savezima i socijalnim inicijativama vidi nadomjestak i obogaćenje socijalno državnog sustava sigurnosti.

U zaključnom odlomku *Manifesta* CDU ukazuje na nužnost osiguranja mira i slobode, a to mora ostvariti vojska, kao i Zapadni savez, ponajprije NATO. Zagovaraju se, također, "konstitutivni i stalni odnosi sa zemljama istočne i srednje Europe, prije svega sa Sovjetskim Savezom" (naravno, to je 1986. godina). U sažetim formulama apostrofiraju se njemačko pitanje i izgradnja Europske zajednice ("u slobodnoj zajedničkoj Europi - slobodna i ujedinjena Njemačka"), a naglašava se i važnost pomoći zemljama u razvoju ("moramo drugačije živjeti da bi drugi mogli preživjeti") i, napokon, osuđuje se "povreda ljudskih prava, mučenje i ugnjetavanje i nasilja posvuda u svijetu".

Wiesbadenski stranački skup 1988. diskutirao je o politici na temelju kršćanske slike svijeta, a zaključke je formulirao u tri stava. *Prvo*, ne smije se raspolagati ljudskim životom. *Drugo*, socijalno-tržišna privreda osigurava budućnost i solidarnost. *Treće*, traži se društvo s ljudskim likom.

Žestoka rasprava vodila se oko zaštite nerođenog djeteta i o dokumentu "Naša odgovornost u svijetu", kojim se ponovno htjelo formulirati iz stranačkog aspekta vanjsku politiku SR Njemačke.

Dopustite mi da na kraju programske analize CDU-a kažem da u cjelokupnom razvitku ove stranke možemo primijetiti uspješnu kombinaciju liberalnih i komunitarnih elemenata. Zahvaljujući tome Unija je uspjela sačuvati ekonomski, socijalni i politički homogenitet i osigurati stabilnost i sveukupni prosperitet cjelokupnoga njemačkog društva.

4. Stranačka situacija u SR Njemačkoj

Nakon završetka hladnog rata raste u svim zapadnim demokracijama nezadovoljstvo s vlastitim političkim poretkom. Posvuda na ugledu gube stranke, kao i političari, te se na kraju postavlja pitanje: ne nose li demokracije klicu samorazaranja u sebi samima? Gubitkom vanjskog neprijatelja gubi se nužna homogenost političke zajednice koja omogućuje uspješno obnašanje vlasti.

Predsjednik SR Njemačke, Richard von Weizsäcker, potaknuo je diskusiju o tzv. stranačkoj državi, što je izazvalo uzbuđenje, kako kod političara tako i kod stranaka. Osnovni problem sastoji se u sljedećem: stranke u SR Njemačkoj kontroliraju gotovo sve, a tko zapravo kontrolira stranke? Dugo su vremena stranke i njihovo djelovanje bili tabu tema iz povijesnih razloga. Naime, Weimarska je republika, osim ostaloga, propala i zato što stare elite nisu vidjele da jedno otvoreno društvo, bogato napetostima, treba stranke kako bi ono moglo preraditi opasne konflikte. Danas se postavlja pitanje: mogu li još uopće stranke artikulirati i riješiti realno postojeće probleme?

Za razliku od Weimarskog ustava, koji uopće ne spominje ulogu stranaka, bonksi *Temeljni zakon* priznaje ulogu partije i u čl. 21. određuje njihovu ulogu: "Stranke sudjeluju pri tvorbi političke volje naroda. Njihovo osnivanje je slobodno. Njihov unutrašnji poredak mora odgovarati demokratskim osnovnim stavovima".

U SR Njemačkoj je ovo sudjelovanje u oblikovanju političke volje, prema mišljenju Richarda von Weizsäckera, postalo dominacija nad političkim procesima. Drugim riječima, premda ustavno politički sustav *checks and balances* u odlučnoj točki stavlja izvan snage predominaciju stranaka, ipak su se one nametnule kao najvažniji činitelj političkog sustava. Stoga danas više ne postoji politika bez stranaka, nego postoji još samo politika među strankama, ali ne i protiv stranaka. Varijante suprotstavljanja i artikulacija opcija posredovane su isključivo agenturama stranaka. Stoga se pravi problem stranačke države sastoji u činjenici da se politička pitanja razmatraju isključivo prema modelu partijskopoličkog mišljenja, a uloga građana svodi se na promatrača, kreatora političkih procesa. To, naravno, ima i posljedica za parlamentarni sustav jer se on koncentrirao više na izborna razdoblja nego na političke zadatke koje bi morao rješavati.

Stranke se ne nagraduju zato što rješavaju probleme, nego zato što maksimiraju moć. Stranke imaju monopol ne samo na političkim odlukama nego i na osobnom izboru političara. Ovaj proces političke monokulture pridonosi masivnom gubitku različitih vrsta građanskog političkog angažmana, te uz povećanu korupciju političara dovodi do zasićenja građana, kako politikom tako i političarima.

Richard von Weizsäcker smatra da se "naših pet organa vlasti (misli se na državne organe vlasti među koje spadaju: predsjednik države, vlada na čelu sa saveznom kancelarom, parlament /Bundestag/, savezno vijeće /Bundesrat/ i savezni ustavni sud), koji predstavljaju državu, dobro potvrdilo ... međutim oni su dospjeli pod stalno rastući utjecaj šestog centra koji se uopće ne ubraja u organe ustava, ali praktički stoji iznad njih; naime, dospjeli su pod utjecaj centrala stranaka" (*Richard von Weizsäcker im Gespräch*, Eichborn Verlag, Frankfurt/Main, 1992., str. 139). Tako su se stranke razvile u nepisani šesti organ ustava. "Pet organa o kojima govori *Temeljni zakon*", nastavlja dalje Weizsäcker, "moraju se ravnati prema jasnim ustavnim uputstvima. Time se određuje mjera i kontrola ovlasti njihove moći. Slični propisi ne postoje, međutim, za najmoćniju instituciju u našem državno-društvenom životu, naime za stranke" (ibid., str. 140). Nema nikakve sumnje da su stranke postale nužni dio slobodarskog demokratskog poretka u doba masovnih društava. Međutim, one nisu ostale samo vezivno tkivo između volje naroda i državnih organa nego su postale glasni dio državnosti. Stoga se postavlja problem: kako pojačati natpartijski elemenat države?

Temeljni zakon spominje stranke, kao što smo rekli, samo u čl. 21. Ova oskudnost u određenju uloge stranaka nadopunjuje se *Zakonom o strankama*, koji razrađuje njihovu ulogu. Međutim, tu dolazi do određene diskrepancije i neodređenosti. *Temeljni zakon* kaže da one "sudjeluju na tvorbi političke volje naroda", a *Zakon o strankama* tumači ovo sudjelovanje kao nazočnost na "svim područjima javnog života", a posebno, kako se to dalje objašnjava, "na oblikovanju javnog mnijenja". Ovo je, po mišljenju Weizsäckera, opasna formulacija. Hoće li to doista *Temeljni zakon*? Ne prelazi li utjecaj stranaka uvelike kompetencije koje im dodjeljuje ustav? One su se od posrednika tvorbe političke volje pretvorile u gospodara državnih institucija, postale su aktivni čimbenik tvorbe sveukupnog društvenog života. Stranačka politika i politika uopće nameću se svim područjima života. Sva područja društvenog života trebala bi biti samo "predpolje" politike, što bi u krajnjoj liniji trebalo značiti da pravi "smisao života leži u politici". Politika stranaka probija se u medijima, pri izboru sudaca u pravosuđu, ali isto tako u kulturi i sportu, u crkvenim gremijima i sveučilištima. Ovaj utjecaj stranaka pogoršava cjelokupnu političku situaciju i dovodi do dezangazmana i apatije građana nasuprot stranačkim moćnicima i njihovim političkim igrama.

Preuzimanjem društvenog totaliteta pod okrilje stranke, ma kakva ona bila, dolazi do opasnog pospješivanja totalitarne vladavine, konzekvencije koje su u 20. stoljeću poznate. Mislim da takav trend ne postoji u SR Njemačkoj, no valja voditi računa da je u manje stabilnim državama takav pravac razvitka lako zamisliv.

Kako stoji CDU u političkom životu sadašnje Njemačke? Prema izvještaju *Adenauerove zaklade*, Unija bi mogla sad dobiti samo 37 posto izbornog potencijala. Generalni sekretar CDU, Peter Hintze, računa da bi Unija dobrim izbornim programom mogla postići 45 posto glasova birača. Dakle, u svakom slučaju ni kod najoptimističnijih izjašnjavanja ne može biti riječi o nekoj većinskoj izbornoj pobjedi CDU-a u 1994. godini. Čak i Wolfgang Schäuble, vodeći političar CDU, smatra da postoji veliki broj građana koji računaju na izbornu pobjedu socijaldemokrata, no on ipak misli da izbori za CDU nisu izgubljeni. Svaki ponniji promatrač političkih

dogadaja mora danas biti zabrinut za stabilitet njemačkog demokratskog sustava. W. Schäuble smatra da su "snage unutarne kohezije postale slabije, a to je sigurno krivnja i političkih stranaka, kao i političara" (*Die Zeit*, Nr. 6/1994.). No, najveća opasnost postoji u tome da se politička sredina, kojoj je CDU uvijek pripadao, ne rasprši. Ako bi ovaj proces bio povezan s jačanjem ekstremnih snaga, tada bi bilo teško stvoriti demokratsku većinu, a time i stabilnost političkog života. Stoga CDU nastoji ponovno postići atraktivnost i postati uvjerljivom strankom u očima svojih građana. Možemo se stoga nadati da će *Kršćansko-demokratska unija* uspjeti prebroditi teškoće u koje je zapala i da će ostati jakim integrativnim elementom njemačke politike i društva.

Zvonko Posavec

GERMAN CHRISTIAN-DEMOCRATIC UNION

Summary

The author analyses the development of the CDU as a federal party and states its ideological and programmatic objectives. The inauspicious experience of the Weimar republic as well as the disastrous aftermath of the reign of national socialism have played the pivotal role in the shaping of CDU. There have been attempts to fill in the ethical vacuum following the collapse of national socialism by Christian humanism. Then the author focuses on the Ahlen program (1947) and the Hamburg (1953) and Berlin (1968) party conventions. Particularly highlighted is the period between 1969 and 1982, the era of the program modernization. In the end, the author looks into the current party standings in Germany today.